

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики**

**Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
бакалавра**

**на тему
«ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ
ТЕЛЕКАНАЛІ»**

Виконав: студент IV курсу, групи СНз -312

Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)

Зайцев Володимир Петрович
(прізвище та ініціали)

Керівник к.філол.н., доц. Тонкіх І.Ю.
(прізвище та ініціали)

Рецензент к.філол.н., доц. Воронюк І.О.
(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2026 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет соціальних наук

Кафедра журналістики

Освітній ступінь бакалавр

Спеціальність: 061 «Журналістика»

Освітня програма «Журналістика»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри Григорук

Протокол №2

«16» вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра студента групи СНз-312

Зайцева Володимира Петровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Технологія створення історико-культурологічної програми на регіональному телеканалі»

керівник роботи к.філол. н., доц. Тонкіх І.Ю.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНТУ від «22» 04 2026 року № 16.

2. Строк подання студентом роботи 01.06. 2026

3. Вихідні дані для роботи: праці таких науковців, як А. Бурейко, О. Буньківська, Н. Зражевська, Т. Іванюха, Т. Кузнецова, В. Лавров, В. Коробко, І. Пенчук, М. М'ясникова, Т. Трачук, В. Цвік, Н. Цімох та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить розробити):

1. Теоретичні основи проблеми дослідження

1.1. Типологія сучасних жанрів телевізійних програм

1.2. Місце історико-культурологічних програм на телебаченні

2. Створення концепції програми

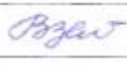
2.1. Програмна сітка УА Запоріжжя

2.2. Сценарій програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та

Хедер»

5. Перелік графічного матеріалу: _____

6. Консультування розділів роботи :

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		Підпис	дата	підпис	дата
Вступ	Тонкіх І.Ю.		11.11.25		11.11.25
I	Тонкіх І.Ю.		25.12.25		25.12.25
II	Тонкіх І.Ю.		12.02.26		12.02.26
Висновки	Тонкіх І.Ю.		01.04.26		01.04.26

7. Дата видачі завдання: «12» вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір і систематизація матеріалу	вересень 2025	
2	Аналіз журналістичнознавчого матеріалу	жовтень 2025	
3	Написання вступу	листопад 2025	
4	Написання розділу 1	грудень 2025	
5	Написання розділу 2	лютий 2026	
6	Написання висновків	квітень 2026	
7	Оформлення роботи	травень 2026	
8	Захист роботи	червень 2026	

Студент Зайцев В.П.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи Тонкіх І.Ю.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи бакалавра «Технологія створення історико-культурологічної програми на регіональному телеканалі» становить 49 сторінок, у тому числі основний текст – 51 сторінки. Для виконання кваліфікаційної роботи опрацьовано 40 джерел.

Об'єкт дослідження – історико-культурологічні програми в ефірі регіональних телеканалів «МТМ Запоріжжя» та «Суспільне Запоріжжя».

Предмет дослідження – розробка авторської історико-культурологічної програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер» для регіонального телеканалу «Суспільне Запоріжжя».

Мета роботи полягає в дослідженні місця та типізації історико-культурологічних програм в системі регіональних телепроектів й розробці авторської програми для регіонального телемовлення.

Завдання дослідження:

- проаналізувати типологію телевізійних жанрів, розкрити специфіку регіонального телемовлення;
- охарактеризувати особливості історико-культурологічних програм на телебаченні;
- проаналізувати програмну сітку запорізьких регіональних телеканалів «МТМ Запоріжжя» та «Суспільне Запоріжжя»;
- розробити авторський проект історико-культурологічної програми для регіонального телеканалу «UA: Запоріжжя».

Методологічну і теоретичну основу роботи складають дослідження: П. Аббасі, О. Буньківської, Н. Зражевської, Т. Кузнєцової, В. Лаврова, Д. Маккуейла, Т. Трачук, присвячені проблемам соціальних функцій ЗМІ та телебачення; Н. Барманкулова, Н. Вакурової, А. Ганєєвої, Л. Дмитрієва, В. Єгорова, В. Коробко, М. М'яникової, Н. Цімох з питань жанрового різноманіття сучасних телемедій; Т. Кохан, Ю. Москвічової, А. Скорик, Т. Трачук, В. Федіни з проблеми культуротворчого потенціалу телебачення

та його впливу на процеси розвитку національної самосвідомості; А. Бурейка, А. Горчикова, Луцюк, Ю. Сугака, які розглядали значення та специфіку регіонального телебачення; А. Горчикової, Т. Іванюхи, В. Коробко, І. Пенчук, А. Панасенко, які аналізували місце культурно-історичних програм в українському телепросторі.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння та систематизація; емпіричні – спостереження, проектування (розробка проекту історико-культурологічної програми для регіонального телеканалу).

Наукова новизна дослідження полягає:

- у виявленні місця історико-культурологічних програм в типології сучасних телевізійних жанрів;
- у розкритті специфіки регіонального мовлення та його потенціалу в процесах національно-культурного супротиву військовій агресії рф;
- розробці авторської історико-культурологічної програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер» для регіонального телеканалу «Суспільне Запоріжжя».

Сфера застосування: матеріали дослідження можуть бути використані під час подальших наукових розробок та як методологічні рекомендації для розробників програмної сітки телеканалів, авторів й редакторів культурологічних медіапроектів, а також при підготовці до семінарських та практичних завдань з дисциплін передбачених навчальним планом спеціальності «Журналістика».

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОГРАМА, ЖАНР,
МЕДІАПРОЄКТ, РЕГІОНАЛЬНЕ ТЕЛЕБАЧЕННЯ, ПРОЄК,
ТЕЛЕВІЗІЙНА ПЕРЕДАЧА, ПРОГРАМНА СІТКА**

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1. Типологія сучасних жанрів телевізійних програм	11
1.2. Місце історико-культурологічних програм на телебаченні	18
РОЗДІЛ 2 КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ТЕЛЕПРОЄКТУ	26
2.1. Історико-культурологічні програми в запорізькому телевізійному просторі	26
2.2 Сценарій програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер»	33
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми. У світовій історії технічні інновації завжди призводили до соціальних та духовно-культурних трансформацій. Потужним рушієм соціально-культурного розвитку завжди були засоби масової комунікації, які наразі утворюють розгалужену систему, що внаслідок своєї доступності та поширення мають значний вплив на духовні процеси, що відбуваються в суспільстві. Телебачення разом з іншими креативними індустріями, а також культурно-мистецьким середовищем утворює, згідно з Законом «Про культуру» (2011) [24] культурний простір України – сферу, в якій провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та рекреаційні потреби громадян. Вплив телебачення на розвиток національної культури та історичної свідомості населення є невичерпним, тому стаття 14 згаданого Закону проголошує підтримку вітчизняних виробників у сфері культури та створеного ними вітчизняного (національного) культурного продукту. Сьогодні, коли межа між мистецтвом і мас-медіа стає дедалі прозорішою, а вплив мистецьких творів на соціум прямо залежить від медійних майданчиків, дослідження способів представлення культури в інформаційному просторі набуває особливої ваги. Зокрема, ключова роль ЗМІ у формуванні сучасного культурного середовища вимагає ґрунтовного аналізу того, як саме культурний дискурс відтворюється на телебаченні – від його структурних рівнів до конкретних засобів і форматів.

Проблеми впливу мас-медіа на формування соціокультурного та культурно-інформаційного простору в Україні досліджували Ю. Буданцев, О. Буньківська, О. Гриценко, Т. Іванюха, К. Кислюк, Т. Кохан, В. Лизанчук, І. Матюшина, Г. Почепцов, В. Різун, Н. Цімох тощо. Специфіку та проблеми діяльності регіональних теле- і радіокомпаній аналізували А. Іщенко, І. Мащенко, І. Пенчук, А. Скорик, Є. Субота та інші дослідники. Особливе

місце у дослідженнях посідає проблема функціонування ЗМІ як одного з провідних факторів формування національної свідомості та культури в глобалізаційних умовах сучасності, якій присвячені роботи О. Білоус, А. Камінської, В. Карлової, Й. Лося, Ю. Москічової, І. Побєдоносцевої Т. Хітрової та інших.

Разом з тим, проблеми впливу регіонального телебачення на розвиток національної культури потребують подальших спеціальних досліджень, а практика створення ним історико-культурологічного продукту – уявляється перспективним напрямом діяльності регіонального телебачення. Ці міркування свідчать про актуальність обраної нами теми кваліфікаційної роботи.

Мета роботи полягає в дослідженні місця та типізації історико-культурологічних програм в системі регіональних телепроектів й розробці авторської програми для регіонального телемовлення.

Завдання дослідження:

- проаналізувати типологію телевізійних жанрів, розкрити специфіку регіонального телемовлення;
- охарактеризувати особливості історико-культурологічних програм на телебаченні;
- проаналізувати програмну сітку запорізьких регіональних телеканалів «МТМ Запоріжжя» та «Суспільне Запоріжжя»;
- розробити авторський проект історико-культурологічної програми для регіонального телеканалу «UA: Запоріжжя».

Об’єкт дослідження – історико-культурологічні програми в ефірі регіональних телеканалів «МТМ Запоріжжя» та «Суспільне Запоріжжя».

Предмет дослідження – розробка авторської історико-культурологічної програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер» для регіонального телеканалу «Суспільне Запоріжжя».

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння та систематизація; емпіричні – спостереження, проектування (розробка проекту

історико-культурологічної програми для регіонального телеканалу).

Методологічну і теоретичну основу роботи складають дослідження:

П. Аббасі, О. Буньківської, Н. Зражевської, Т. Кузнецової, В. Лаврова, Д. Маккуейла, Т. Трачук, присвячені проблемам соціальних функцій ЗМІ та телебачення;

Н. Барманкулова, Н. Вакурової, А. Ганєєвої, Л. Дмитрієва, В. Єгорова, В. Коробко, М. М'яникової, Н. Цімох з питань жанрового різноманіття сучасних телемедій;

Т. Кохан, Ю. Москвічової, А. Скорик, Т. Трачук, В. Федіни з проблеми культуротворчого потенціалу телебачення та його впливу на процеси розвитку національної самосвідомості;

А. Бурейка, А. Горчикова, Луцюк, Ю. Сугака, які розглядали значення та специфіку регіонального телебачення;

А. Горчикової, Т. Іванюхи, В. Коробко, І. Пенчук, А. Панасенко, які аналізували місце культурно-історичних програм в українському телепросторі.

Наукова новизна дослідження полягає:

- у виявленні місця історико-культурологічних програм в типології сучасних телевізійних жанрів;
- у розкритті специфіки регіонального мовлення та його потенціалу в процесах національно-культурного супротиву військовій агресії рф;
- розробці авторської історико-культурологічної програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер» для регіонального телеканалу «Суспільне Запоріжжя».

Практичне значення одержаних результатів полягає в аналізі програмної сітки регіональних телеканалів «МТМ Запоріжжя» та «Суспільне Запоріжжя» та визначенні можливостей історико-культурологічних програм для її розвитку, розробці авторського проєкту історико-культурологічної програми для регіонального телеканалу. Опрацьований фактологічний матеріал може бути використаний при написанні курсових та

кваліфікаційних робіт при підготовці до практичних та семінарських завдань з дисциплін передбачених навчальним планом спеціальності «Журналістика».

Публікації. Практичні результати дослідження викладені у тезах: Культурологічний сегмент запорізького телевізійного мовлення (аналіз телеканалів «МТМ Запоріжжя», «Суспільне Запоріжжя»). *Тиждень науки-2026. Факультет соціальних наук. Тези доповідей науково-практичної конференції*, Запоріжжя, 13–17 квітня 2025 р. [Електронний ресурс] / Редкол. : Вадим ШАЛОМЄЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 129-130.;

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку літератури з 40 джерел (викладений по 5 сторінках). Повний обсяг роботи 51 сторінка, з них 42 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Типологія сучасних жанрів телевізійних програм

У сучасному соціумі телебачення постає потужним засобом впливу на суспільну свідомість, ціннісну сферу та ідеологію суспільства, національний та культурний розвиток країни, який існує під пильною увагою як держави, так і громадськості. Подібно іншим ЗМІ телебачення реалізує низку специфічних функцій, пов'язаних з інформуванням і формуванням суспільної думки:

- інформаційну – пошук, збирання і поширення інформації;
- комунікативну – формування громадської думки відносно подій, які відбуваються;
- ретрансляційну – передача та відтворення певного суспільного досвіду, способу життя;
- культурно-просвітницьку – просвіта населення, передача культурних цінностей (етнічних, загальнолюдських, культурних, наукових тощо);
- розважальну або рекреативну.

Ю. Москвічова акцентує також на соціальних функціях ЗМІ, перш за все – функції соціалізації особистості. Це формування людини як соціального суб'єкта, яке супроводжується засвоєнням знань, формуванням переконань, думок, поглядів, в цілому світогляду, а також засвоєнням соціальних ролей та набуттям соціального статусу. ЗМІ суттєво розширюють площину соціалізації людини в найрізноманітніших напрямках та сферах [19, с. 202]. П. Аббасі підкреслює також функції соціальної стабілізації, соціально-культурної інтеграції, у тому числі – національно-культурної ідентифікації, які забезпечують цілісність суспільства, формують національний інформаційний простір як у межах держави в цілому, так і окремого регіону [1, с. 492].

На думку І. Пенчук, в суспільстві ЗМІ реалізують вісім функцій:

- інформаційна функція;
- формування громадської думки;
- культурно-просвітницька;
- інтегративна;
- соціально-педагогічна;
- організація суспільних акцій;
- освітня;
- рекреативна [23].

Тоді як Д. Маккуейл вважає, що таких функцій п'ять: інформування, кореляція, забезпечення спадковості, розвага, мобілізація. На перетині кореляційної функції та функції забезпечення спадковості втілюється освітнє покликання медіа, які мають не лише надавати інформацію, а й пояснювати її, створювати контекст, формувати ціннісні орієнтири суспільства, пропонувати й популяризувати нові форми культурної взаємодії та самовираження [19, с. 203].

Національний інформаційний простір – це уся сукупність інформаційних потоків (національних та іноземного походження), що доступні на території країни, та формуються усією системою ЗМІ, в тому числі інформаційними мережами [4, с. 18].

У свою чергу ЗМІ (зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавнича продукція) ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище створюють культурний простір України – сферу, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілліві потреби громадян [24].

Телебаченню належить особлива роль в системі ЗМІ, оскільки унікальне поєднання аудіо та візуального сигналів утворює потужний вплив на свідомість громадян. Телебачення (а також Інтернет) володіє і винятковими якостями, невластивими іншим ЗМІ, а саме – оперативність,

можливість інформування громадян з місця подій, віртуальне міжособове спілкування і взаємодія [19, с. 203].

Залежно від території розповсюдження програм визначається територіальна категорія мовлення та територіальна категорія каналу мовлення або багатоканальної телемережі (загальнонаціональне, регіональне, місцеве та закордонне мовлення), серед яких особливе місце посідає регіональне мовлення – мовлення на регіон (область, декілька суміжних областей), але менше ніж на половину областей України [25].

Регіоналізація мовлення – одна з головних тенденцій розвитку сучасного телебачення, суть якої полягає у всебічному зростанні і зміцненні державних муніципальних, приватних комерційних і кабельних телестудій на місцях. Від централізації до регіонального мовлення – спільний шлях розвитку телебачення в багатьох країнах. Місцеве, або регіональне, телебачення може більш точно враховувати особливості регіону, національний, освітній, віковий склад аудиторії, залучати до передачі людей, використовувати факти і явища, які житель району, міста часом знає особисто. Все це робить місцеве телебачення більш доступним, зрозумілим, корисним конкретної аудиторії, ніж центральні програми. Регіоналізація телемовлення нерозривно пов'язана з поширенням національної культури, самобутності, народної творчості та народних традицій населення конкретного району [10, с. 72].

Регіональне телебачення України наразі постає сукупністю мовлення державного телебачення і комерційних («незалежних») телеканалів, що сприймається як різні голоси єдиного інформаційного поля [3, с. 208].

Жанр, згідно із визначенням академічного Словника української мови – це: 1. Вид творів у галузі якого-небудь мистецтва, який характеризується певними сюжетними та стилістичними ознаками. 2. Живопис на побутові теми; картина побутового сюжету. 3. Спосіб що-небудь робити; сукупність прийомів; стиль, манера [29, с. 505]. Словник іншомовних слів уточнює – це тип мистецького й літературного твору (роман, повість, поема тощо) [28, с.

303].

В літературознавстві, у якому цей термін було запроваджено вперше, жанр розуміється як формально-змістовна категорія, яка класифікує текстові творчі продукти за їхнім типом, що відзначається особливими, тільки йому властивими рисами й ознаками щодо композиції, структури, образних засобів і творчих прийомів, мови і стилю викладу. Телевізійний жанр – це широке поняття, яке включає в себе засоби відображення навколишнього світу на телеекрані за допомогою нарису, інтерв'ю, репортажу, телеспектаклю, художнього фільму, багатосерійного телефільму та ін. Сучасна система телевізійних жанрів об'єднує різні жанри журналістики, мистецтва, наукової популяризації, форми розваги та навчання – починаючи від ток-шоу, телепередач і навчальних програм до «мільних опер», теленовел і розважальних шоу [39, с. 170-171].

Вчені наполягають на тому, що у жанрі первинним є зміст, а не форма – саме крупинки змісту притягуються до ядра жанру, як до магніту, задаючи його форму [20, с. 252]. Спеціальні дослідження, присвячені телевізійним жанрам по різному висвітлюють названу проблему. Так, В. Єгоров у термінологічному словнику телебачення зазначив, що поняття «жанр» узагальнює риси, властиві творам, побудованим на основі однакових закономірностей. Жанри відрізняються за родом (документальні або ігрові), за методом побудови образу (символіка, реальність, алегорія), по предмету зображення (особистість, документальні кадри, ігрові сцени), за характером зображення (реальна або сатирична картина, карикатурне зображення), за способом створення (кіно-, відео-, фотофільм). Жанр – історично складаний тип телевізійних творів, які мають спільні риси, властивості. Кожен жанр має свої закони, що впливають з його форми (репортаж, нарис, інтерв'ю, бесіда). Зміст поняття жанру змінюється і ускладнюється через «дифузії» жанрів, коли риси одного з них переходять в інший, наприклад, документальні жанри використовують для реставрації фактів і подій акторські сцени, фрагменти художніх кіно- і телефільмів [10, с. 21]. Дослідник розглядав жанри

телебачення в системі мистецтв (літератури, театру, музики) та аудіовізуальних засобів інформації (кіно, відео). Ці дві вісі утворювали площину, на якій знаходилися доволі громіздкі художньо-публіцистичні різновиди документальних жанрів – нарис, есе, складна передача з елементами імпровізації, монтажна передача на документальному матеріалі з використанням творів різних мистецтв [11].

Автори підручника «Телевізійна журналістика» Г. Кузнецов, В. Цвік, О. Юровський [31] обмежилися лише жанрами тележурналістики, які представлені трьома групами, майже повністю відповідними газетним:

- інформаційні (сюжет, звіт, виступ, інтерв'ю, репортаж). В їх основі – одиничний факт;
- аналітичні (бесіда, коментар, кореспонденція, огляд, дискусія, ток-шоу, прес-конференція). Вони базуються на думці, яка складається в результаті кількісного накопичення фактів;
- художньо-публіцистичні (замальовка, нарис, есе, фейлетон, памфлет). Вони засновані на художньому образі, який виникає в результаті якісного перетворення фактів і узагальнення життєвого матеріалу часом до фантастичних розмірів.

Крім цих трьох жанрів, які у чистому вигляді сьогодні на телебаченні просто не існують, В. Цвік відніс до різновиду телевізійного жанру і телерекламу та PR [37, с. 335].

Дослідники вказують на процеси дифузії (злиття, взаємопроникнення, зміщення), інтерференції (взаємодія, зміни, результат впливу певного жанру на інший) та химеризації (включення елементів одного жанру в інший), які зумовили, наприклад заміну статусу диктора від «голови, яка вміє говорити» на ведучого-коментатора, модератора, аналітика тощо. Результатом такої еволюції стає постійне збагачення жанрових форм телебачення [7, с. 12]. Виходячи з цього матричний принцип класифікації телевізійних жанрів запропонував Л. Дмитрієв. Його суть полягає у виявленні досить широкого набору характеристик, на основі яких і диференціюються ті чи інші жанри

телебачення. Інакше кажучи, розробляється матриця типоформуючих ознак, яка має універсальний характер. При конкретному аналізі використовуються лише ті ознаки, які мають прямий вплив на утворення та існування даного жанру. Наприклад, «КВН» – це театр + вікторина, «Що? Де? Коли? » – це рулетка + вікторина; а є ще – кіно + роман – багатосерійний телевізійний фільм тощо [9, с. 17]. Ці досить дивні химерні форми не існують та не визнані у традиційних класифікаціях.

Попри різноманіття підходів всі дослідники зазначають, що у кожного жанру існує постійний набір жанроутворюючих ознак: предмет, мета і метод відображення дійсності, тобто ті ознаки, які дозволяють з'ясувати що, навіщо і як відображати. Досить розгорнуту класифікацію творів періодичного друку, яка успішно може бути прикладена до телебачення, за цими ознаками навела Трачук Т. [32, с. 44]. Для одних жанрів, на його думку, предметом відображення є «первинна реальність» (факт – для замітки або репортажу), для інших – «вторинна» (продукти розумової діяльності людини – для рецензії або огляду друку), для третіх – обидві «реальності» (для огляду або коментаря, наприклад). Предметом відображення в журналістиці (у тому числі телевізійній) можуть також бути: процес, ситуація, особистість. Цілі різних жанрів також формулюються по-різному: познайомити, повідомити, пояснити, оцінити, виявити причини і сліdstва тощо. Методами створення творів різних жанрів можуть бути теоретичні (понятійні), емпіричні (фактографічні), художні (образні), або сполучатися кілька методів.

На думку О. Коновалової, первинними, «змістовними» ознаками жанру є характер відображуваного об'єкта, певного факту, явища, а також конкретне призначення жанру, його функції та пізнавально-виховні завдання. Тоді як широта висвітлення дійсності, масштаб висновків, міра типізації, характер стилістичних засобів, в тому числі (для телебачення) характер зйомки, є вторинними, «формальними» [14, с. 56].

Як вважає Н. Цімох, в основу поділу телевізійних передач на жанри покладено ступінь їх типізації, спосіб відображення в них навколишньої

дійсності, їх функціональні та тематичні особливості, а також технічні умови створення. З одного боку, вони втілюють моральні, культурні, національні та інші цінності, які домінують в розробників програм та у конкретну історичну епоху, ідеологічні та настанови певного історичного часу. З іншого, жанри, що розвиваються відповідно до соціальних умов, сприяють формуванню таких цінностей, а еволюція жанрів, у свою чергу, може впливати на соціальні умови [39, с. 175]. Враховуючи диференціацію та синтез художньо-публіцистичних жанрів дослідниця виокремлює три основні форми телевізійних програм:

- інформаційно-освітня форма – твори, які доносять ту чи іншу інформацію на певну тему, або дають знання з якогось предмету (інформаційні, публіцистичні, художньо-публіцистичні, інформаційно-аналітичні жанри, документальні та науково-популярні фільми, освітньо-пізнавальні передачі, передачі про корисні поради та послуги, анонси);

- художньо-тематична форма – твори на якусь певну тематику, яка ґрунтується на документальному факті або літературному творі, що розкривається з використанням художніх засобів мистецтва (художні фільми, серіали, короткометражне кіно, документальне кіно, анімація, телевістави та інші);

- розважальна форма – спрямована на створення розваг, гарного настрою, задоволення (художні фільми, передачі про мистецтво і культуру, про кримінальні події, інтелектуально-розважальні програми, ток-шоу, вікторини, реаліті-шоу тощо) [40, с. 73].

Таким чином, телебачення разом з іншими ЗМІ створює культурний простір України – сферу, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвіллієві потреби громадян. Унікальне поєднання аудіо та візуального сигналів надає виняткові якості, невластиві іншим ЗМІ, а саме – оперативність, можливість інформування громадян з місця подій, віртуальне міжособове спілкування і взаємодія. Це зумовлює особливе місце

телебачення в системі ЗМІ, зумовлене його потужним впливом на свідомість громадян.

Однією з головних глобальних тенденцій розвитку сучасного телебачення є регіоналізація мовлення, яка нерозривно пов'язана з поширенням національної культури, самобутності, народної творчості та народних традицій населення конкретного району. Регіональне телебачення України наразі постає сукупністю мовлення державного телебачення і комерційних («незалежних») телеканалів, що сприймається як різні голоси єдиного інформаційного поля.

Жанр – історично складаний тип телевізійних творів, які мають спільні риси та властивості, зумовлені його формою. Зміст поняття жанру змінюється і ускладнюється через «дифузію» жанрів. Сучасна система телевізійних жанрів об'єднує різні засоби відображення навколишнього світу на телеекрані, а саме, різні жанри журналістики, мистецтва, наукової популяризації, форми розваги та навчання тощо. Внаслідок надзвичайного різноманіття жанрової палітри сучасного телебачення наразі ще не склався єдиний підхід до її типологізації. Однак, більшість авторів погоджується, що у жанрі первинним є зміст, а не форма, що існує постійний набір жанроутворюючих ознак: предмет, мета і метод відображення дійсності, тобто ті ознаки, які дозволяють з'ясувати що, навіщо і як відобразити.

1.2. Місце історико-культурологічних програм на телебаченні

Майже всі з названих у попередньому підрозділі телевізійних жанрів в чистому вигляді зустрічаються вкрай рідко. Найчастіше вони служать своєрідними цеглинками, складовими частинами для створення більш складних телевізійних конструкцій, які телевізійні практики часто називають передачами, програмами, а з кінця 80-х років і відеоканалами [31, 176].

Передача (телерадіопередача) згідно до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (1993) [25] – це змістовно завершена частина

програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт. Програма (телерадіопрограма) – поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), яка має постійну назву і транслюється телерадіоорганізацією за певною сіткою мовлення.

Ще на початковому етапі становлення, відмовляючись від найпростішого обов'язку бути своєрідною прокатної конторою з транспортування додому телеглядачам творів інших мистецтв (кіно, театру, естради), усвідомлюючи, що крім рекреативної функції домашній екран має величезний суспільно-політичний потенціалом, перші тележурналісти наполегливо шукали можливості створення більш складних, різноманітних телевізійних форм, що дозволяють використовувати такі можливості нового засобу масової комунікації, як сталість аудиторії, можливість послідовно повертатися до тем, героїв, проблем. Звичайно, допомогу прийшли вже випробувані журналістикою форми, які переосмислювалися та наповнювалися додатковим змістом, застосовувалися у нових умовах [37, с. 271].

Суттєво, що різні як «чисті» такі «змішані» жанри відрізняються надзвичайною тематичною широтою, тож, в залежності від контенту передачі використовують досить багатозначне поняття «формат». Він розуміється як: стандарт, еталон, відповідність певним нормам; як концепція ЗМІ, набір ідей; як певний вид контенту; як спосіб привернути конкретну аудиторію; як щось, що забезпечує тісний зв'язок зі споживачем; як набір особливих, унікальних характеристик; як набір певних обмежень. При чому саме уявлення про формат як певний стандарт та еталон та як концепцію та набір ідей має найбільше прихильників серед фахівців [17, с. 135]. Отже, телеформат складається з таких складових: містить унікальну комбінацію елементів, які складають цілісну сукупність; має певну загальну ідею, сюжет, який виражається у об'єктивній формі; становить шаблон для відтворення як

у різних епізодах певної серії програм, так і у різноманітних втіленнях формату (у інших програмах); призначений для багаторазового втілення різноманітними способами [35, с. 31].

Тож, важливою характеристикою телеформату є тематика програм, яка, на нашу думку, може впливати з функцій ЗМІ. У контексті проблеми дослідження особливий інтерес являє культурно-просвітницька функція, яка передбачає реалізацію не лише основного, пізнавального завдання ЗМІ – ознайомлення з досягненнями культури і мистецтва. Вона означає сприяння усвідомленню суспільством необхідності наступності культури, збереження культурних традицій. За допомогою засобів масової комунікації, зокрема телебачення, люди ознайомлюються з особливостями різних культур та субкультур. Це розвиває естетичний смак, сприяє взаєморозумінню, зняттю соціальної напруги, в результаті – інтеграції суспільства [33, с. 9].

Щодо регіональної журналістики, вважає І. Луцюк, то вона нині є не лише індикатором загальнонаціональних змін, а й чутливим показником розвитку громадянського суспільства. Підтримуючи етнічні особливості регіону, вона продовжує загальнонаціональні ідеї. Провідними функціями регіональної журналістики, поряд пізнавальною, функцією переконання, контролю, мотивації, інтеграції та соціалізації, є, перш за все, функції формування і збереження історичної свідомості [18, с. 153]. Визначальною функцією місцевого телебачення, уточнює Ю. Сугак, є соціокультурна – впливаючи на ціннісні пріоритети, ідеали та моделі поведінки глядачів, телебачення допомагає розібратися в інформаційному потоці, зрозуміти й оцінити соціальні явища, виробити свою позицію стосовно них, залучає до участі у культурному процесі. Регіональне телебачення транслює і зміцнює в суспільстві національні цінності, підвищує загальну культуру [30]. Багато в чому саме від регіонального телебачення залежить, якими ідеями керуватиметься соціум, які ідеали стануть його основою.

Саме тому для розвитку нації недостатньо простого інформування про різноманітні, події, наскільки б важливими вони не були, вважає

А. Горчикова [8], оскільки недостатня база знань не дозволить аудиторії правильно трактувати, робити самостійні та вчасні висновки. Нині на екранах превалює розважальний контент, в якому освітня складова мізерна і не дає жодної можливості для розвитку.

Особливе місце серед різноманіття форматів та жанрів українського телевиробництва посідають програми історико-культурологічного змісту. Їх покликання, за переконанням І. Пенчук [22, с. 304], полягає у вихованні почуття власної гідності й патріотизму, що починається із подолання комплексу меншовартості, руйнування стереотипів про українську відсталість і провінційність. Воно базується на історичній пам'яті (національних традиціях, символах), національній культурі (духовній, матеріальній), для цього важливо створити міфологеми, культ перемог, героя-переможця. Героїзація історії допоможе творенню нового іміджу нації з модерною культурою.

А. Скорик [26] вказує на специфіку культурно-мистецьких блоків у структурі телекомунікації, що зумовлюють їх вплив на духовні процеси суспільства, країни краю, а саме:

- 1) здатність активно впливати не тільки на органи чуттів, а й стимулювати уяву, фантазію, мислення, інтуїцію;
- 2) високий рівень задіяності специфічних для будь-якого художнього видовища засобів виразності (акторська гра, режисерські знахідки, вибір відповідного репертуару, яскравість операторської роботи тощо);
- 3) вплив на утворення системи цінностей суспільства, формування світогляду та суспільних почуттів.

За даними К. Філіпчук [36], на сьогодні з 1422 телерадіоорганізацій України лише телеканал «Культура», присвячує свою продукцію виключно питанням культурних особливостей країни та світу в цілому і лише близько 10-ти каналів випускають літературно-мистецьку телепродукцію.

В епоху інформаційного суспільства головна соціальна цінність сучасної системи ЗМК та регіонального телебачення, як її важливої

складової, полягає, на думку Т. Кузнєцової, в тім, що вона постає специфічним аксіологічно-інформаційним механізмом, який адресує, транслює та за певних умов змінює суспільні цінності. Зі створеною ЗМК аксіосферою їх споживачі співвідносять власні ціннісні орієнтири та моральні принципи, під впливом трансльованих ними аксіологічних моделей формуються стереотипи мислення [16, с. 39].

Створений медіа інформаційний простір, зазначає Н. Зражевська, у якому сполучаються трагедії, сенсації, соціальні контрасти, натуралізм та скандал, розпалює чуттєвість і водночас робить людину байдужою в реальному житті. Сучасна людина, яка володіє новітніми інформаційно-комунікаційними засобами, все більше стає відчуженою від них – вона у не змозі досягнути їхню міфотворчу, ідеологічну сутність. Під впливом медіакультури відбуваються трансформації засобів досягнення цілей, виховання, сімейних відносин тощо [12, с. 35].

Створення телевізійного продукту історико-культурологічного змісту має відповідати вимогам журналістської етики до комунікаційно-інформаційних процесів, а саме має бути таким, аби «кожен з маси міг вільно:

- а) зрозуміти смисл інформації,
- б) зрозуміти витoki інформації,
- в) зрозуміти можливі наслідки інформації,

г) на підставі досягнутого (з власного досвіду та за допомогою журналістів) розуміння свідомо прийняти рішення та діяти під власну відповідальність» [13, с. 77].

Передачі, присвячені конкретному дню, події чи явищу дійсності, часто звертаються до документально-художньої групі жанрів, як найбільш «вільної» форми вираження думки, яка максимально правдиво і детально відображає повсякденну реальність. Це синтез журналістської та кінематографічної творчості, поєднанням телевізійної публіцистики та екранної драматургії [15, с. 33]. Особливістю художньо-публіцистичних

жанрів є те, що вони знаходяться на межі між журналістикою та драматургією, поєднуючи документальні та літературно-художні елементи. Ці елементи є рівноправними, бо тільки в комплексі вони можуть досягти поставленої мети: подіяти на розум та почуття своїх глядачів.

Формат документальних програм знаходиться в постійній динаміці. Розміщення ефірних матеріалів у всесвітній павутині, форма подкастів сформували новий стиль сприйняття глядачем необхідної інформації. Кліповий монтаж, короткі синхрони, використання кадрів, знятих на фотоапарат або мобільний телефон, експресивний текст – все це створює ефектне шоу [21, с. 196]. Історико-культурологічні програми в форматі документальних програм можуть бути репрезентовані у формах: подієвої хроніки, відеолетопис; відеофіксації інформації для спеціальних цілей; авторської журналістики. У свою чергу ці програми можуть бути представленими у жанрах телепортретів видатних людей, аналітичних телепрограм; телевізійних нарисів.

М. Барманкулов вказує на три способи розповіді про реальних героїв в документальній програмі [2]:

1) реальні події передаються за допомогою гри акторів із залученням розповіді реальних героїв. Зазвичай цей спосіб використовують в ситуаціях, коли людину з етичних чи моральних міркувань показати не можна або неможливо;

2) актори грають ролі реальних героїв максимально наближено до реальних подій із залученням кінохроніки та інших документів. Такий спосіб застосовується, наприклад, коли герой згадує про події, які відбувалися давно, наприклад, в дитинстві;

3) реального героя представляє сам реальний герой (репортажна зйомка, метод відновлення факту, метод зйомки «прихованою камерою», за допомогою провокації або залучення героя в гру).

Ю. Оганесова акцентує на «ефекті присутності», який створюють документальні програми. Глядачі їх сприймають не як окремий художній

твір, а як сукупність реальних фактів дійсності [21, 196]. Це створює емоційно забарвлене сприйняття трансльованого контенту, що полегшує його засвоєння та вбудову в світогляд глядача.

Ще однією групою жанрів, у форматі яких можуть бути створені історико-культурологічні програми – це ток-шоу, яке поєднує сутнісні ознаки дискусії, інтерв'ю, гри та концентрується довкола особистості ведучого, оскільки є максимально персоніфікованою екранною формою. Глядач сприймає інформацію (проблемну або розважального характеру) через особистість ведучого. Для ток-шоу на українському телебаченні характерні наступні ознаки:

- в якості гостя обов'язково виступає відомий експерт або зіркова особистість; однією з найважливіших фігур у програмі є ведучий, функція якого не лише задавати питання, а й співпереживати, розважати, виражати власну точку зору та спрямовувати хід програми у потрібному напрямку;

- ток-шоу – максимально персоніфікована екранна форма, відповідно ім'я ведучого нерідко виноситься в назву телепрограми, безпосередньо або формально;

- у студії програми обов'язково присутні глядачі, що приймають безпосердню участь в обговоренні теми, виражаючи реакцію вербально (якщо це передбачено форматом) або за допомогою інтерактивного голосування;

- жанр ток-шоу поєднує сутнісні ознаки дискусії, інтерв'ю, гри;

- у сітці мовлення вітчизняних телеканалів існують денні та вечірні ток-шоу, поділ яких відбувається відповідно до типологізації – культурно-просвітницькі та побутові зазвичай виходять вдень, натомість політичні та соціальні – у прайм-тайм;

- більшість вітчизняних ток-шоу виходять в прайм-тайм та поєднують інформаційну та аналітичну функцію з розважальною, яка наразі стає домінуючою навіть в серйозних суспільно-політичних програмах [38, с. 168-170].

Для жанру ток-шоу, як і будь-якого іншого жанру телебачення, характерна надзвичайна тематична і функціональна різноманітність. До типових рис різних форматів ток-шоу можна віднести:

- телеміст – за допомогою техніки супутникового зв'язку реалізується можливість спілкування кількох географічно віддалених груп осіб, що знаходяться у студіях, мають власних ведучих проте єдину тему для обговорення;

- теледебати – завдяки поєднанню елементів інтерв'ю, репортажу та дискусії вважається одним із вагомих методів формування суспільної думки;

- дискусія – одночасне знаходження в студії конфліктуючих сторін зумовлює зіткнення різних поглядів на якусь суспільно-значущу проблему [6].

Регіональне телебачення є специфічною формою телекомунікації, яка спрямована не просто на представлення і вирішення проблем даного регіону, а й є часткою загально-телевізійного медіального простору України. З усіх регіональних каналів, вказує А. Скорик [26], загальноукраїнський телеканал вибудовує свою «генеральну лінію» на рівні духовної загальнонаціональної спадщини та сучасних традицій України.

Отже, виокремлення та активний розвиток регіонального телебачення сприяє активному соціокультурному та національному розвитку регіону та країни в цілому. Вагоме місце в цьому процесі належить історично-культурологічним програмам, які презентують мешканцям краю широку панораму його культурного та соціального життя, історичного розвитку, етнокультурних традицій, виступають дзеркальним відображенням духовних процесів суспільства, держави, нації, краю. Подібні програми регіонального телебачення впливають на ціннісну сферу аудиторії як у духовно-мистецькому, так і суспільно-політичному та соціально-економічному аспекті, формують почуття національної приналежності, постають впливовим фактором формування соціокультурного простору регіону.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ТЕЛЕПРОЄКТУ

2.1. Історико-культурологічні програми в запорізькому телевізійному просторі

Головна особливість місцевого, або регіонального телебачення, полягає у тому, що воно може більш точно враховувати особливості регіону, національний, освітній, віковий склад аудиторії, залучати до передачі людей, використовувати факти і явища, які житель міста часом знає особисто. Усе це робить місцеве телебачення доступнішим, зрозумілішим, кориснішим для конкретної аудиторії, ніж центральні телеканали. Специфіка сучасного стану запорізького регіону зумовлює актуальність дослідження формування культурних орієнтирів запоріжців, підвищення ролі регіонального телебачення у формуванні національної свідомості аудиторії, необхідності вивчення процесів відродження історичної пам'яті, національної культури, традицій, релігії, моралі засобами регіонального телебачення. Основною одиницею репрезентації культури та історії на рівні телевізійного дискурсу є культурологічна або історико-культурологічна телепрограма. Під цим терміном розуміємо єдність взаємопов'язаних зорових і звукових образів, що відтворюють на екрані реальний або постановочний відеоряд, який репрезентує процеси породження, презентації, інтерпретації, рефлексії, просування культурно-мистецьких явищ і практик в контексті сучасності та історичного розвою. Порівняльний аналіз дає змогу зробити висновки щодо динаміки та тенденцій розвитку історико-культурологічного телемовлення запорізьких телеканалів. У 2012 р. з 57 циклових телевізійних програм ЗОДТРК «Запоріжжя», створених на держзамовлення, було 9 культурно-мистецьких та 1 музична. А на початку 2020 р. розгляд культурологічної тематики простежується у 3 програмах (з 10 власного виробництва) [10].

Велику роль у формуванні естетичного світогляду запорожців відігравали інформаційно-аналітичні та публіцистичні програми культурномистецького спрямування: «Арт і Шок», «Мій театр», «Суботні зустрічі», «Стежини долі», «В майстерні митця», записи та трансляції у прямому ефірі культурно-мистецьких заходів – фестивалів, конкурсів, концертів, орієнтовані на глядачів різного віку, культури та освіти. У різні роки створювалися також інші культурно-просвітницькі програми: «Ми – українські», «Як це було», «Запоріжжя туристичне», «Легенди Запоріжжя», «Козацька звияга», «Зал слави», «Ремарки до образу», «На перехресті думок», «Літпросвіт», «Хочу все знати», «Світла крапля», «Молодіжний портал», що розширювали світогляд глядачів, заохочували до вивчення історії та культури як рідного краю, так і різних країн і народів, сприяли формуванню культурної ідентичності та відповідальності за збереження культурної спадщини. Оновлення редакційної політики, прихід молодих кадрів на телеканал в середині 2010-х рр. призвели до появи нових, сучасніших жанрів, наприклад ток-шоу, серед яких визначним явищем була прямиоефірна програма «Знак запитання». Належну за тематикою до суспільно значущих ток-шоу, кожену програму «Знак запитання» було присвячено окремим конкретним проблемам регіону або держави. Аналіз контенту телепрограми за 2017 р. свідчить, що обмежень у виборі чи висвітленні тем не спостерігалось, однак культурологічна тематика була очевидно пріоритетною. Серед культурологічних репрезентувалися такі теми та проблеми: національна мова та культура / культура Запоріжжя (Писемність vs Письменність. (09.11.2017), Культурні знаки Запоріжжя (26.10.2017)), Останній день літа (31.08.2017); медіакультура (Гості з майбутнього (14.12.2017), Медіа чи від-медіа захист (16.11.2017), Інформаційна безпека (12.10.2017); проблеми освіти (Культурні знаки Запоріжжя (26.10.2017), Академічна доброчесність (07.09.2017)); релігійна культура та свята (Аж два Різдва (28.12.2017), Чиста сила – свято Введення Богородиці (07.12.2017)). Аналітичний та дискусійний потенціал програми

зробив її однією з найбільш резонансних у регіоні. Автор та ведуча О. Вакало завжди намагалася дотримуватися об'єктивності в обговоренні будь-якої теми, з позиції досвідченого журналіста могла піддати критиці ту чи іншу ситуацію або розв'язання чи нерозв'язання актуальних питань суспільства. Важливий сегмент у сітці запорізького суспільного мовлення становлять програми, присвячені козацькій культурі в історичній та сучасній інтерпретаціях. Традиційними стали трансляції Всеукраїнських змагань «Лава на лаву», що організовували ще Запорізька ОДТРК та Запорізька федерація «Спас». Також традиційними були трансляції з Покровського ярмарку на Запоріжжі, який проводиться з нагоди Дня міста. У зв'язку з тривалою реформою державного телебачення та створенням мережі «Суспільне. UA» в регіональних філіях значно зменшилася кількість програм власного виробництва. Нині з 10 програм 3 присвячені репрезентації культурних надбань минулого та сучасності – «Козацька звитяга», «Рефрен», «Квартирник». У «Темі дня» лише принагідно аналізуються та обговорюються проблемні питання культури регіону, такі як збереження історико-культурної спадщини («Зберегти “Тарасову грушу”» (24.01.2020)), культурний потенціал Хортиці для Запоріжжя та країни («Соборна Україна: запорізький “клей”» (22.01.2020)), закриття бібліотек міста (Обласну бібліотеку для юнацтва закривають? (16.12.2019)), згортання культурних проєктів, ініційованих активістами та громадськими організаціями (Запоріжжя +/- Книжкова толока (05.09.2019)). Нові програми «UA: Запоріжжя» культурологічного спрямування актуалізують традиційні теми та жанри телепрограм: козацька культура в публіцистично-нарисовому вимірі («Козацька звитяга»), обговорення зі співбесідниками-представниками культурного простору міста артподій, прем'єр та проєктів, виставок, пленерів, фестивалів тощо («Рефрен»), музично-концертна програма за участю місцевих виконавців («Квартирник»)

Повномасштабне вторгнення 2022 року і прифронтовий статус Запоріжжя внесли свої корективи у формування контенту і формату

місцевого телебачення, наразі в запорізькому регіоні в телевізійній мережі працюють лише два телеканали – «Суспільне Запоріжжя» та «МТМ Запоріжжя». Тож у сучасних умовах регіональне телебачення знаходиться у стадії «переформатування» та поступового влиття у глобальний інформаційний простір: відбуваються зміни, коригування та пристосування до світових економічних тенденцій, а також до місцевої кон'юктури ринку [5, с. 20]. У зв'язку з цим для позбавлення від іміджу «провінційного каналу» дослідники наголошують на необхідності значних змін в програмних концепціях. Телекомпанії мають освоювати сучасні, нові для себе жанри, знаходити нові засоби привернення уваги глядачів, шукати нові підходи до подання інформації, коригувати імідж ведучих тощо [34, с. 67]. А. Скорик [26] акцентує на специфіці регіонального телебачення як складника регіонального соціокультурного простору, який полягає у значній вибірковості – вбирати та вибирати лише те, що відповідає історично сформованій системі цінностей, відповідає потребам регіону та його традиціям. Його контент є дзеркальним відображенням духовних процесів суспільства, держави, нації, краю, та дозволяє йому стати охоронцем національних устоїв.

Разом з тим, дослідниця акцентує, що створення медійного інформаційного простору є двобічним процесом: медіакультура впливає на свідомість кожної людини, але й будь-яка людина здійснює вибір, створюючи свій простір медійної інформації. Телевізійна культура є максимально наближеною до «середньої» = «пересічної» людини, оскільки не потребує спеціального досвіду та не має меж, тому що охоплює величезну кількість дискурсивних контекстів [27, с. 123].

Аналіз програмної сітки телеканалу «Суспільне Запоріжжя» станом на 2025–2026 роки демонструє чітку тенденцію до посилення новинного та просвітницького сегментів. У межах загальної стратегії Суспільного мовлення, регіональна філія фокусується також на збереженні локальної ідентичності, особливо в умовах війни та загрози культурній спадщині

регіону. Специфікою програмної сітки «Суспільне Запоріжжя» є мультиплатформенність. Культурологічний контент часто спочатку з'являється у диджитал-форматі (YouTube, Telegram), а потім транслюється у лінійному ефірі, що характерно для сучасної моделі Суспільного.

Ядром культурологічного контенту телеканалу є документальні та краєзнавчі проєкти. Основний акцент робиться на деокупації історії та висвітленні унікальності Запорізького краю. Зокрема, проєкти «Спадщина» та «Культурний код», це серія спеціальних репортажів та короткометражних фільмів, присвячених об'єктам матеріальної та нематеріальної спадщини. Останнім часом значна увага приділяється козацьким традиціям (наприклад, сюжет про визнання козацьких тулумбасів нематеріальною спадщиною області). Історико-культурологічний зміст також мають локальні документальні цикли. Канал активно висвітлює проєкти на кшталт «Врятовані спогади» (спільно з ГО «Гуляйпільські старожитності»). Це не просто новини, а розлогі інтерв'ю та відеоархіви про побут, пісенну традицію та фольклор степового краю.

Телеканал також фіксує трансформацію мистецького життя Запоріжжя в умовах прифронтового міста. Мистецькі заходи у «Незламних Хабах». Програмна сітка регулярно включає висвітлення подій, що відбуваються у безпечних просторах (ПК «Орбіта» та інші). Це презентації виставок, лазерні шоу (як-от «Хроніки Сили» на Хортиці) та творчі зустрічі. У межах ранкових або інформаційних блоків виділяються окремі слоти для розмов із художниками, волонтерами від культури та музикантами, що працюють у регіоні. Варто вказати, що специфікою творення сучасних культурологічних проєктів на суспільному є партнерська синергія телеканалу з освітніми, музейними, науковими та мистецькими товариствами, закладами, установами, зокрема й «Українським культурним фондом».

Муніципальний телеканал «МТМ Запоріжжя» має свою специфіку, що відрізняє його від загальнонаціональних мовників. Його програмна сітка максимально орієнтована на локальний контекст, де культура подається

через призму життя громади, історичну пам'ять та сучасні мистецькі ініціативи.

Аналіз культурологічного сегмента мовника станом на 2025–2026 роки на МТМ дозволяє констатувати, що він тісно переплетений з історією міста. Канал акцентує на тому, що Запоріжжя – це не лише промисловий гігант, а й потужний культурний центр. Так, проєкт «Легенди Запоріжжя» – це цикл програм, що досліджує маловідомі факти про архітектуру, видатних постатей та знакові локації міста (від Старого Олександрівська до соцміста). Програма виконує важливу просвітницьку функцію, актуалізуючи міську ідентичність. Телеканал велику увагу приділяє висвітленню мистецьких подій міста, фіксує феномен «культури підземелля» та адаптацію творчих просторів. «Мистецький фронт» – це рубрика або серія сюжетів про місцевих художників, акторів та музикантів, які залишаються в місті. Програми акцентують на тому, як мистецтво допомагає запоріжцям зберігати ментальне здоров'я та волю до спротиву. Телеканал МТМ системно висвітлює роботу запорізьких музеїв (Краєзнавчого, Художнього, Музею архітектури Запоріжжя). Особлива увага приділяється виставкам, які рефлексують на події сучасної війни через мистецтво.

Серед культурологічних проєктів також представлений освітньо-мовний та виховний аспект. Канал є постійним медіапартнером заходів, організованих Центром професійного розвитку педагогів та Департаментом освіти, що інтегрує офіційні заходи у широкий культурний дискурс. «Територія освітніх проєктів» – програма, що фокусується на трансформації освітнього простору Запоріжжя та інноваційних підходах до навчання. Програма детально розбирає кейси неформальної освіти, цифровізації шкіл та проєкти з підвищення кваліфікації освітян. Проєкт демонструє «внутрішню кухню» освітніх реформ, роблячи їх зрозумілими для батьків, вчителів та управлінців. Це майданчик для презентації стратегій Lifelong Learning у дії. Програма підкреслює статус Запоріжжя як міста, що

навчається навіть в умовах воєнного стану, акцентуючи на безпекових та якісних аспектах освіти.

МТМ приділяє увагу популяризації української мови та підтримці молодіжних ініціатив. У міжпрограмному просторі часто з'являються короткі ролики, спрямовані на популяризацію правильного слововживання української мови в побуті. Культурологічні теми часто подаються у форматі розширених інтерв'ю у студії. Це дозволяє експертам (історикам, філологам, митцям) детально розкрити тему, що додає контенту академічної глибини.

У програмній сітці телеканалу «МТМ Запоріжжя» особливе місце посідають авторські проєкти, що мають на меті не лише інформування, а й глибоке занурення глядача у мистецький контекст. Програма «АРТ-А» – проєкт є головним майданчиком для презентації візуального та перформативного мистецтва Запоріжжя. Програма фокусується на творчих портретах місцевих митців – музикантів, художників, скульпторів, фотографів та театральних діячів.

«АРТ-А» виходить за межі простого репортажу чи студійної бесіди, пропонуючи глядачеві аналіз творчих методів та філософії авторів. В умовах війни програма стала важливим архівом, що фіксує, як запорізьке мистецтво рефлексує на події сьогодення. Вона формує тяглість мистецьких поколінь регіону, поєднуючи класичні традиції з авангардними пошуками молодих авторів.

Авторський Проєкт «Read-Ма» – це унікальний для регіонального телебачення формат, присвячений книжковій культурі та читанню. Назва, що апелює до ритму та змісту («Рідма» / «Read»), підкреслює динамічність подачі літературного матеріалу. Програма знайомить аудиторію з новинками українського книговидання, творчістю місцевих літераторів та світовими бестселерами. У межах проєкту автори допомагають глядачеві орієнтуватися в сучасному літературному процесі, популяризуючи українське слово та інтелектуальне дозвілля. Програма стимулює інтерес до бібліотек та

книжкових хабів міста, перетворюючи читання на модний та необхідний елемент стилю сучасного життя.

Окрім мистецьких та краєзнавчих проєктів, телеканал активно розвиває нішу «розумного телебачення», орієнтованого на саморозвиток громади та підтримку освітніх реформ. Програма «Книжковий подкаст» – це сучасний мультиплатформний формат, який адаптує класичне телебачення до запитів діджитал-аудиторії. Глибокі, змістовні бесіди з авторами, видавцями та лідерами думок. На відміну від коротких оглядів, формат подкасту дозволяє розкрити філософське підґрунтя творів, обговорити тенденції книжкового ринку та роль літератури у формуванні національної стійкості. Проєкт працює на популяризацію читання як інтелектуальної звички. Це простір для живої дискусії, де книга стає приводом для обговорення важливих суспільних та етичних питань.

2.2. Сценарій програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер»

На початку програми заставка сірого кольору на 30 секунд. На заставці зображена символіка євреїв (Тора, Менора та інші.) і напис «Школи Талмуд Тора та Хедер». На екрані старовинні фото та відео. Наступний кадр, – карта старовинного Олександрівська, на якій зображено населення міста, Катеринославської губернії початку XX століття. На іншій карті олівцем обводиться зона розселення єврейського народу. Старовинні кадри переносять нас у епоху XIX та XX століття. Перехожі різних верств населення, різної національності, різної вікової категорії пересуваються вулицями старого Олександрівська.

Голос за кадром:

«Історично склалося, що південь України, зокрема територія сучасної Запорізької області, впродовж XVIII-XX століття формувалася як етнічно строкатий, багатонаціональний регіон. Населення, що його заселяло,

приносило з собою свої, відмінні від інших, релігійні вірування, звичаї, традиції, культуру».

На екрані з'являються кадри з елементами традицій єврейського народу. Хлопчики у традиційному хасидському вбранні вивчають Тору, сидячі в аудиторії синагоги. На голові у кожного хлопця кіпа, з якої видніються пейси. Всі вдягнені в однакові білі сорочки. Однаковість одягу, якби підсвідомо, вказує на єдність народу. Один народ як одна людина. Також на екрані кадри розмови чоловіка з рабином, характерні танці та пісні притаманні єврейському народові. Кадри (фото) побуту традиційної єврейської родини (приготування хали, запалювання свічок, кошерна їжа), де добре видно, навіть удома євреї кожного дня слідуєть традиціям та звичаям своїх предків.

Голос за кадром:

«Одна з найчисленніших національностей, яку можна зустріти у Запорізькому краї, були і залишаються євреї. Його релігійні традиції впродовж багатьох років тісно переплелися з щоденним побутом місцевого корінного населення, відігравали значну роль у політичному, культурному та економічному житті нашого регіону.

Для кожного народу невід'ємною частиною є релігійні цінності. Як відомо, духовні цінності посідали важливе місце у житті євреїв і єврейської громади в цілому. Її роль була визначною в освіті, культурі, а головне єднанні євреїв, розсіяних по всьому світу».

На екрані фото єврейських шкіл «Хедер» та «Талмуд Тори».

Голос за кадром:

«Саме для того, щоб виховувати дітей за єврейськими звичаями та традиціями, у Олександрівську відкриваються єврейські школи «Талмуд Тора» та «Хедер».

Напис на екрані: «Якби не було хедерів, не було б у нас ні Тори, ні заповідей, не було б Ізраїлю» – ці слова були сказані рабинами у 1887 році на захист шкіл Хедер.

Архівні документи свідчать, що у 1845 році проводилась підготовка для створення єврейських освітніх закладів. Із листування рабина Нахима Цейтліна зі штатним наглядачем училищ Бердянського та Мелітопольського повітів зрозуміло, що створенню єврейських навчальних закладів перешкоджала велика відстань та брак коштів у євреїв, які хотіли відкрити школи, та проводити навчання у них. Дуже часто не було грошей навіть на те, щоб переслати документи поштою.

Напис на екрані: ««Через надзвичайну бідність та віддаленість міст відкриття шкіл стало неможливим». Нахим Цейтлин.

На екрані фото вчителів єврейських шкіл:

Голос за кадром:

«Але згодом все ж таки відкриваються єврейські школи. Для відкриття вчитель мав отримати свідоцтво на право навчати дітей у спеціалізованій комісії. Таке свідоцтво коштувало 50 копійок і 1 рубль сріблом. Вони були дійсні впродовж року тільки на окремій території. При кожній зміні свідоцтва вчитель мав скласти іспит з івриту та з предмету, який викладав».

Напис на екрані:

«Утримувачі хедерів повинні з'явитися та скласти іспит. Якщо ж протягом 4 тижнів після терміну дії їхнього свідоцтва хтось не з'явиться, то назавжди позбавляється права утримувати хедер та займатися викладацькою діяльністю».

Постановочні кадри:

Хлопчик, разом із своєю родиною проживає у єврейському містечку у середині XIX століття. Сьогодні в нього важливіший день у житті: він починає навчання! Цього хлопчика з народження готували до навчання: він ще лежав у колисковій, а мати гойдала його, та співала про те, як він буде вивчати «хумеиш ун геморе» та стане мудрецем – «талмид хохем».

З нагоди довгоочікуваного святкування мати приготувала солодке печиво у виді єврейських букв. Цим печивом дитина може насолоджуватись стільки, скільки захоче. Святково вдягненого хлопчика ведуть у синагогу, де

кожен знаходить для нього слова: «Ти станеш вченим! Будеш справжнім євреєм, будеш знати нашу святую Тору!».

Голос за кадром:

«Хедер – в перекладі «кімната». Це дійсно спочатку була звичайна кімната у бідному домі меламеда (вчителя): за навчання дітей вчитель отримував невелику зарплатню. У класі навчалися тільки хлопчики. У кімнаті було завжди шумно: вчитель викрикує слово або вираз на івриті й відразу переводить його на ідиш. Молодші хлопчики хором повторюють те, що почули, а більш дорослі хлопці читають у голос заданий текст. У цій же кімнаті повзають та деруться малюки – діти самого меламеда. У колисковій плаче новонароджена дитина. Цей шум перекрикують крики жінки меламеда марно закликаючи до тиші».

Постановочні кадри:

Наш першокласник зовсім розгубився, але меламед обіймає його та дружньо посміхається. Показує йому букви «Ось алеф, ось бет». Дитина старанно повторює назви букв, і ось на сторінку книги падає печиво та цукерка. «Це тобі подарунок від доброго янгола!» – пояснює меламед та пропонує: «Спробуй букви на смак!». Хлопчик водить пальцем по буквам та потім облизує його: його палець солодкий, медовий! Бумага полита медом, щоб дитина з першого дня відчула солодкий смак від вивчення Тори.

Голос за кадром:

«За «медовим» початком слідувало далеко не солодке продовження навчання. Спогади учнів свідчать, що навчання у Хедері було складним:

«Бувало, що після довгих двогодинних казуїстичних дебатів довкола одного питання, порушеного кимось із талмудистів, після численних передумов, обґрунтувань, порівнянь безлічі цитат, запитань, відповідей, тверджень та спростувань — раптом з'ясовується, що все так просто. Щобільше – що навіть жодного питання й не було! Дитячий розум, вкрай виснажений, відчував радість «перемоги» – усе ставало на свої місця.

Однак чого це вартувало дитині! Протягом двох і більше годин

хлопчиків доводилося напружувати весь свій ще не зміцнілий мозок, аби ні на мить не втратити нитку заплутаного «клубка». Бо меламед пильно стежив за кожним і, звертаючись то до одного, то до іншого хлопчика, перевіряв «мозковий пульс». Соломон Цетлін «Дитинство в шкловском хедере».

Голос за кадром:

«Багаточасове сидіння у переповненій кімнаті, де літня спека змінювалась на осінню сирість та зимні морози. Меламед, який нерідко пускав у діло батіг, дотепно названий «локшн» (лапша). На перший погляд, результати такого навчання мали б бути скромні, але це зовсім не так!»

Постановочні кадри:

Минув усього лише рік, а наш учень вже читає молитви на івриті, знає основні молитви. Хлопчик вправно читає текст на івриті.

Голос за кадром:

«З раннього віку розвинута феноменальна пам'ять дозволяла запам'ятовувати великі тексти. Вміння віртуозно підкріплювати свої аргументи цитатами, було предметом інтелектуальної гордості. Не менш ніж ерудиція, у ті часи цінувалось вміння знаходити нові шляхи для вирішення виниклих при порівнянні та аналізі текстів парадоксів. Логіка, концептуальне мислення, чуткість до тонких відтінків сенсу, вміння віртуозно інтерпретувати тексти – усіма цими навичками володів учень по закінченню єврейської школи».

На екрані постановочні кадри

Голос за кадром:

«У школі Хедер навчалось невелика кількість дітей. Від 2 – 12 учнів. Вартість за навчання коливалась від 6 – 15 рублів срібла на рік. Двічі на рік засновники хедерів мали надавати училищному керівництву звіт про стан школи, вчителів та учнів. У 1846 році у Олександрівську в школах Хедер навчалось загалом 54 людини. Свого приміщення школа не мала, тому засновники були змушені винаймати будівлі у місцевих мешканців за 10 – 17 рублів сріблом». Вже у 1850 році директор училищ Таврической губернії

ПОВІДОМИВ:

Напис на екрані:

«Єврейські меламеди можуть утримувати свої хедери де забажають, проте, відкриваючи чи закриваючи їх, повинні подавати про це відомості».

На екрані постановочні кадри та фото з навчання у школах Хедер та Талмуд Тора.

Голос за кадром:

«За невиконання цих правил загрожував штраф 75 рублів. Його мали сплачувати не тільки засновники та вчителі, а й батьки та опікуни дітей. Якщо порушення сталося у друге – звертались до суду. На відміну від Хедер, школа Талмуд Тора спочатку була безкоштовною. У ній навчались сироти, а також діти із малозабезпечених сімей. Вона існувала на кошти релігійних громад та добровільних пожертв».

На екрані фото учнів Талмуд-Тори:

Талмуд-Тора постійно потребувала коштів. Олександр Серафимович, який відвідав школу як кореспондент газети «Приазовский край», розповів: «Відвідують школу діти найбільшого про шарку євреїв. Варто лише зайти до школи, варто лише поглянути на ці бліді, виснажені обличчя, аби побачити, яких нестатків зазнають родини цих дітей. Тут багато напівсиріт і чимало сиріт круглих. У останніх немає ні батька, ні матері; цим дітям ніде прихилити голову, у них немає власного кута, про них нікому подбати, вони не знають – чи їстимуть вони сьогодні й чи не доведеться за два-три дні, за тиждень, за місяць, як цуценят, померти десь під парканом...

І цих дітей справді підбирає єврейська громада, наймає у якоїсь жінки приміщення, де їх і залишають. Та оскільки вони зовсім голі, то збирають старе вбрання, аби абияк одягнути їх і визначити до талмуд-тори...»

На екрані фото Пінкасу:

Голос за кадром:

«Дізнатися про життя дітей можливо зі сторінок записної книги школи

Талмуд Тора, яка має назву Пінкас. Такий Пінкас зберігся у місті Копитчинці. Складається з традиційних розділів: титульний аркуш, другий титул, благословіння, статут, список членів товариства, щоденникові записи про діяльність «Талмуд-Тори». Всі аркуші Пінкасу розкішно декоровані у традиційній для такого роду єврейських документів манері. Титульні аркуші оздоблені у вигляді порталу із зображеннями архітектурних елементів, рослинного та зооморфного орнаменту. Окремі сторінки оздоблені зодіакальними архітектурними він'єтками та картушами. Зі сторінок Пінкасу можна дізнатись, що зазвичай, приймали до школи з 8 років. Але були випадки, коли у єврейських школах навчалися і молодші діти. Навчальний рік починався у жовтні або листопаді. Всі предмети викладались виключно на івриті, у деяких школах другою мовою була українська, інколи – російська. Навчальними предметами у школі були іврит, Тора та Талмуд, у різний час в програму включались інші предмети, наприклад, арифметика та письмо на ідіш. Навчання у Талмуд Торі готувало підлітків до вступу у єшиву – (івр. *תלמוד*, буквально «сидіння, засідання»; мн. *єшивот* івр. *תלמודים*) укр. також *єшивот* – єврейський вищий релігійний навчальний заклад, де вивчається Усний Закон, головним чином Талмуд. У певні епохи єшива виконувала також законодавчі й судові функції. В останні сторіччя головною діяльністю єшив є підготовка до звання рабина. Строк навчання в єшиві звичайно не обмежений.

Голос за кадром:

«Якщо до 14 років у дитини не виявлялись здібності до навчання, його віддавали на вивчення ремеслу або відпускали у приватну службу (зазвичай у торгівлю). У XIX столітті більшість шкіл Талмуд Тора знаходились у тісних приміщеннях, які мало підходили для навчання. Часто для занять виділялись кімнати з інших общинних будівель: молитовних домівок, приютів для літніх людей.

Сучасні педагоги-методисти вважали б такі методи навчання жахливими для дітей. Витримати таке навантаження було складно, потрібно було

вивчати Талмуд з ранку до пізнього вечора. Колишні учні єврейських шкіл того часу залишили багато спогадів, у яких розповідають про всю складність такого навчання. Але старі школи допомогли зберегти традиції та культурні цінності єврейського народу.

Та лише наприкінці ХІХ століття з'явилися єврейські школи нового типу. Ініціаторами стала не держава, а самі євреї. Так виникли «зразкові» Хедери – Хедери меттукан. Нові школи знаходилися у просторах приміщеннях, запрошувалися професійні викладачі, декілька Хедеров поєднувалися в один, з більшою кількістю учнів, для послідовного навчання по групах, вводилися правильні педагогічні прийоми та нові методи викладання. У школі викладали історію єврейського народу, географію Ерец-Ізраель, граматику івриту. Програма була побудована так, що по закінченню Хедера, діти були знайомі в оригіналі з Танахом, основами Талмуда та частково з середньовічною єврейською літературою, а також з історією євреїв. У більшості шкіл вже тоді викладалися й інші загальноосвітні предмети.

Навчалися учні сім годин на день, з перервами між уроками. У школи почали проводитися канікули та щорічне екзаменування. Зовнішній вигляд кімнати, де проходили заняття, нічим не відрізнявся від звичайної школи: підручники, портрети, дошка, картини, стільці – усе це дуже відрізняло нову школу від старої. Дівчата навчалися разом з хлопцями. Діти дошкільного віку до нової школи не приймалися.

Методи навчання також були новими. Наприклад, єврейську грамоту вивчали за фонетичним принципом, і це дало не аби який результат – діти дуже швидко почали читати та писати на івриті. Двері нової школи були дуже широко відкриті для усіх бажаючих – батьків, педагогів та всіх, хто цікавився навчанням. Саме ця відкритість, дозволяла кожному побачити високий рівень навчання, допомогла розвіяти всю ту недовіру, що супроводжувала нові Хедери.

Це було початком становлення нової системи єврейської освіти».

На екрані відео та лунає пісня:

У душній кімнаті – тісно, скупчено,
Свічки слабке світло.
Малих діточок ребе вчить там,
Вчить алеф-бет привітно.

Приспів:

Діти любі,
ви запам'ятайте все, що прочитали.
Повторіть-но, повторіть знов: Комец-алеф – О!

І запам'ятайте, діти любі,
Ви мій урок твердо.
Хто іврит швидше вивчить,
Дам тому щедро.
Ви учіться, діти, вправно,
Важко лиш почати;
Щастя – Тору вчить старанно,
Що іще бажати?

Коли, любі, старші станете,
Букв збагнете суть, Ви почуєте – букви стогнуть ті,
Плачуть, слъози ллють.
Коли будете з мукою-мукою Волочить галут,
Ці літери, що заучені,
Силу вам дадуть.

На екрані кадри будівлі:

Голос за кадром:

«На розі вулиць Дніпровська та Гоголя у 1904 році з'являється

єврейська релігійна школа Талмуд Тора. Для Олександрівська ця подія була досить важливою, тому що майже третину населення міста складали євреї. Сучасна адреса цієї архітектурної пам'ятки – Дніпровська 34. Сьогодні на місці стародавньої школи знаходиться податкова інспекція. В архітектурі можна побачити тенденції модерну та немає взагалі нічого спільного з характерними єврейськими будинками. Можливо, це тому, що багато шкіл не мали власного приміщення, а змушені були його винаймати. Але тут справді, багато років тому назад навчались представники єврейської громади Олександрівська (нині Запоріжжя). Варто зазначити, що поряд зі школою, на початку минулого століття, знаходився цілий образотворчий комплекс. У сусідніх будівлях знаходилась приватна школа Хедер, а також єврейське жіноче училище Геккер.

Школи вистояли натиск царської влади, але згодом були закриті більшовиками. Але єврейські школи в Україні та світі продовжують своє існування і на сьогодні.

У сучасному Запоріжжі існує 2 єврейські школи – Хабад Любавич та Алеф. Незважаючи на те, що минуло вже багато років, для засновників шкіл досі залишається найголовнішим виховання у дітей вічних духовних цінностей життя. У школах, окрім поглибленого вивчення івриту, англійської мови, математики, хімії тощо, вивчають Тору та традиції єврейського народу. Якщо зазирнути до школи на перерві, ми побачимо щасливих дітей. Щасливих від того, що їх люблять не тільки вдома, а й у школі. До кожної дитини ставляться як до окремої особистості. Тому що дуже важливо з самого маленького віку не нашкодити дитині. Для засновників єврейських шкіл є важливим, навчити дитину не тільки основним наукам, а й цінностям життя.

Євреї і досі дотримуються однієї багатовікової мудрості «Якщо пошкодити гілку дорослого дерева – це ніяк не зашкодить йому, але якщо пошкодити гілку молодого – це відобразиться на усьому його подальшому житті». Вважається, що так і в житті людини, поки вона не окріпне, має бути

належне виховання, де, окрім звичайних наук (таких як математика, тощо), дітей навчають вічним цінностям: поважати батьків, жити чесно та творити добро».

Напис на екрані:

Світ існує лише завдяки подиху дітей, які вивчають Тору. Талмуд.....

ВИСНОВКИ

Телебачення, якому належить особлива роль в системі ЗМІ, у сучасному соціумі постає потужним засобом впливу на суспільну свідомість, ціннісну сферу та ідеологію суспільства, національний та культурний супротив країни.

На основі узагальнення теоретичних джерел та практичного досвіду відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, вдалося дійти таких висновків:

1. Жанр – історично складаний тип телевізійних творів, які мають спільні риси та властивості, зумовлені його формою. Зміст поняття жанру змінюється і ускладнюється через «дифузію» жанрів. Внаслідок надзвичайного різноманіття жанрової палітри сучасного телебачення наразі ще не склався єдиний підхід до її типологізації. Однак, більшість авторів погоджується, що у жанрі первинним є зміст, а не форма, що існує постійний набір жанроутворюючих ознак: предмет, мета і метод відображення дійсності, тобто ті ознаки, які дозволяють з'ясувати що, навіщо і як відображати.

Однією з головних глобальних тенденцій розвитку телебачення є регіоналізація мовлення, яка нерозривно пов'язана з поширенням національної культури, самобутності, народної творчості та народних традицій населення конкретного району.

2. Виокремлення та активний розвиток регіонального телебачення сприяє активному соціокультурному та національному розвитку регіону та країни в цілому. Вагоме місце в цьому процесі належить історично-культурологічним програмам, які презентують мешканцям краю широку панораму його культурного та соціального життя, історичного розвитку, етнокультурних традицій, виступають дзеркальним відображенням духовних процесів суспільства, держави, нації, краю. Подібні програми регіонального

телебачення впливають на ціннісну сферу аудиторії як у духовно-мистецькому, так і суспільно-політичному та соціально-економічному аспекті, формують почуття національної приналежності, постають впливовим фактором формування соціокультурного простору регіону.

За своїм змістом історично-культурологічні програми належать до художньо-публіцистичного жанру та посідають проміжне місце між його інформаційно-освітніми та художньо-тематичними форматами.

3. Аналіз програмної сітки регіональних телеканалів «Суспільне Запоріжжя» та «МТМ Запоріжжя», засвідчив, що вона, наразі, є дещо не системною, що пов'язано з викликами прифронтового міста й актуальністю темарію життєдіяльності, однак має ознаки впізнаваності телеканалів, жанри та формати контенту яких досить різноманітні. Разом з тим, програмна сітка міграційного типу, а отже позбавляє глядачв/слухача відчуття сталості, не дає можливості звикнути до постійного місця передачі в ефірі.

Позбавлення іміджу «провінційних каналів» та розвиток бренду регіонального мовлення потребує змін в програмних концепціях, освоєння нових для себе жанрів та сучасних засобів привернення уваги глядачів, пошуку нових підходів до подання інформації, формування цільової аудиторії. Необхідна така побудова програмної сітки, яка б задовольняла інформаційні потреби й уподобання різних верств населення та була вичерпною, різноманітною та цікавою. Передумовою цього процесу має стати пошук формату, який є унікальним, таким, що легко упізнається та може знайти своїх прихильників.

Саме таким форматом на регіональному каналі є історико-культурологічної програми, які створюються на місцевому продукті, культурній традиції краю, малій історії та історії повсякдення. Зорієнтованість на локальний матеріал гарантує унікальність контенту, його значущість для споживача регіонального телепродукту, сприяє формуванню насиченого інформаційного образу та позитивного іміджу регіону.

4. З урахуванням зазначеного вище розроблено авторський проєкт

історико-культурологічної програми «Євреї міста Запоріжжя. Школи Талмуд-Тора та Хедер» для регіонального телеканалу «Суспільне Запоріжжя». Сценарій є історично обґрунтованим та емоційно насичений, який вдало поєднує локальну історію Олександрівська (Запоріжжя) з глобальним культурним контекстом єврейського народу. Програма виглядає цілісною: від архівних розвідок (автор спирається на листування рабина Нахима Цейтліна та унікальних записів зі сторінок Пінкасу) до сучасності. Драматургія структура проєкту вибудована на майстерному контрасті між суворими побутовими реаліями минулого – тісними кімнатами хедерів та бідністю учнів Талмуд-Тори – і високим духовним натхненням, яке дарувало навчання. Використання емоційних образів, як-от ритуал «скуштування медових літер» або метафора про «молоде дерево», перетворює сухий історичний виклад на живу, чуттєву розповідь, зрозумілу сучасному глядачеві. Програма виглядає цілісним та завершеним медіапродуктом, оскільки не лише фіксує трагічні моменти закриття шкіл у радянські часи, а й простежує тяглість традиції через діяльність сучасних освітніх центрів Запоріжжя. Такий підхід підкреслює роль медіапроєктів у збереженні історичної пам'яті, що сприяє зміцненню міжетнічного діалогу та збереженню унікального культурного коду регіону. Завдяки динамічному поєднанню архівних фото, картографічних матеріалів та постановочних сцен, сценарій має потужний потенціал для реалізації на телебаченні, пропонуючи глядачеві не просто суму фактів, а глибоку філософію виживання та розвитку через знання й вічні цінності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аббасі П. Місце і роль ЗМІ в системі соціальних комунікацій сучасного суспільства. *Соціологічний альманах*. 2013. № 4. С. 488–495.
2. Бабушка Л. Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних процесів у культуротворчому просторі: монографія. Ніжин : ПП М. М. Лисенко. 2020. 272 с.
3. Беломоїна К. Регіональний рівень розвитку українського телебачення. *Культура України*. 2012. Вип. 39. С. 206–213.
4. Буньківська О. Інформаційний простір : соціокультурна сутність, стан та проблеми функціонування в Україні : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Київ, 2009. 23 с.
5. Бурейко А. Тенденції та особливості розвитку регіональної журналістики в умовах світових глобалізаційних процесів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2011. Вип. 25. С. 19–21.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrpkpnu_fil_2011_25_6.
6. Вакурова Н. Типологія жанрів сучасної екранної продукції. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2007. 384 с.
7. Гарматій О. Кісіль О. Тема культури в українських ЗМІ: основні тенденції подання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Журналістські науки. 2018. № 896. С. 18–25.
URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpjn_2018_896_5
8. Горчикова А. Освітні телепрограми в умовах глобальної інформаційної перебудови (На прикладі всеукраїнських телеканалів). Збірник праць Науково-дослідного інституту пресосознавства. 2016. Вип. 6. С. 333–339.
URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2016_6_26.
9. Дорош М. Культурна журналістика: як вбудуватися у формат. *MediaSapiens*, 2013. URL : http://www.osvita.mediasapiens.ua/print/1411980811/kulturna_zhurnalistika_yak_vbuduvatisya_u_format/

10. Іванюха Т., Пирогова К. Культорологічна телепрограма як інформаційно-комунікаційний засіб репрезентвції парадигми культури в регіональному просторі. URL : https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/5_2021/part_2/28.pdf
11. Зражевська Н. Розуміння медіа культури : комунікація, постмодерн, ідентичність, ідеології, медіа контроль : монографія. Черкаси: Ю.Чабаненко, 2012 . 408 с.
12. Іванов В., Сердюк В. Журналістська етика : підручник. Київ : Вища школа, 2007. 231 с
13. Кузнецова Т. Транслявання національної культури сучасними ЗМІ: основні тенденції та перспективи. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdpu/Soc_komun/2008_1/12.html.
14. Коробко В. Телевізійна документалістика та її види. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціальні комунікації. 2017. Вип. 11. С. 30–35. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISK_2017_11_8
15. Кузнецова Т. Аксіологічні моделі мас-медійної інформації: монографія. Суми : Університетська книга, 2010. 304 с.
16. Кохан Т. сучасні телевізійні проєкти в культурологічно-кінознавчому полі. *Культурологічна думка*. 2024. № 25. URL : <https://www.culturology.academy/suchasni-televizijni-proiekti-v-kulturologichno-kinoznnavchomu-poli.html>
17. Луцюк І. Регіональні ЗМІ в сучасному суспільстві: функції, завдання та проблеми. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2014. Вип. 39. С. 152–157.
18. Москвічова Ю. Регіональне телебачення як фактор формування соціокультурного простору сучасної Вінниччини. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2014. Вип. 20(2). С. 202–206. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_mssshr_2014_20\(2\)__52](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_mssshr_2014_20(2)__52).

19. Мар'їна Л. Сучасна журналістика і культура: спільність генезису. Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». 2011. Вип. 34. С. 151–157.
20. Победоносцева І. Телевізійний дискурс у культурному просторі постмодернізму. *Дисертація кандидати мистецтвознавства*. Спец. 17.00.04. Київ: 2005. 196 с.
21. Пенчук І. Історико-культурологічні передачі регіонального телерадіомовлення як фактор формування національної свідомості молоді. *Культура народів Причорномор'я: Научний журнал*. № 37. Сімферополь : Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського, 2003. С. 304–308.
22. Пенчук І. Телевізійна журналістика : Методичні матеріали до вивчення дисципліни для студентів зі спеціальності 7.030201 Журналістика. Запоріжжя, 2004.
23. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. Редакція від 05.02.2020, підстава — 447-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
24. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. Редакція від 30.11.2019, підстава 158-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>
25. Скорик А. Телекомунікації та їх культурно-мистецькі блоки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 1. С. 97–101.
26. Скорик А. Соціокультурне буття медій : функціонування та зміни відтворення. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2016. № 4. С. 115–124. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2016_4_13.
27. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. К. : Голов. ред. Укр. рад. енцикл., 1974. 775 с.
28. Словник української мови: В 11 т. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому :

- П.П. Доценко, Л.А. Юрчук. Київ : Наук. думка, 1971. 550 с.
29. Сугак Ю. Роль регіонального телебачення в системі інформаційно-комунікаційних процесів сучасного міста. *Інформаційне суспільство : наук. журн. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики*. 2013. Вип. 18. С. 42–44.
 30. Панасенко А. Культурологічна та естетична теорії медіаосвіти в Україні: спільні та відмінні риси. *Word science*. 2016. № 12(16). Vol.3. URL : <file:///C:/Users/User/Downloads/kulturologichna-ta-estetichna-teoriyi-mediaosviti-v-ukrayini-spilni-ta-vidminni-risi.pdf>
 31. Русина О. Функції телебачення. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: альманах*. 2006. Випуск 17. Київ : Видавничий центр КНЛУ. С. 157–163.
 32. Трачук Т. Культурно-просвітницька та культурно-рекреативна функції українського телебачення. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Культура і соціальні комунікації*. 2012. Вип. 3. С. 3–11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaksk_2012_3_3.
 33. Федина В. Я. І голос той, і ті слова... Запоріжжя : Дніпровський металург, 2006. 300 с.
 34. Федорова Н. Телеформат як об'єкт правової охорони. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 4. С. 29–34.
 35. Філіпчук К. Літературно-мистецькі телепрограми в Україні: історичні та сучасні зрізи. *X Міжнародна студентська науково-практична конференція : Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства*. Буча : УАЦВО, 2015. С. 291–296.
 36. Мокрушина Д. Культура у ЗМІ, ЗМІ в культурі (деякі міркування про дезорієнтацію у культурному українському просторі). *Медіакритика*. URL : <http://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analityka/kultura-u-zmi-zmi-v-kulturi-deyaki-mirkuvannya-prodezoriyentatsiyu-u-kulturnomu-ukra>.

37. Цімох Н. Персоніфікація інформації та персоніфікований образ ведучого, як невід’ємна складова успіху телевізійної програми. *Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство*. Вип. 34. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2016. С. 164–171.
38. Цімох Н. Телевізійний жанр як форма відображення навколишнього світу на екрані. *Аудіовізуальне мистецтво і виробництво: досвід, проблеми та перспективи: колективна монографія / наук. ред. О. В. Безручко. Т. 6. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 161–185.*
39. Цімох Н. Диференціація жанрів телевізійних програм. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*. 2017. Вип. 1. С. 71–75. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2017_1_14